

Hugo Gastkemper

HUGO GASTKEMPER, DIRECTEUR STICHTING RIONED:

“Gemeenten zullen riolering niet loslaten”

Een stukje van Milco Aarts uit De Telegraaf van 22 augustus jl.: “Onze straat stond blank dit weekeinde. Ook elders waren waterputten kansloos tegen de stortbuien. Klimatologen roepen dat die tropische buien blijvend zijn. Je zou dus zeggen dat het rioleringsstelsel moet worden uitgebreid.” Neen hoor, zegt rioolbaas Hugo Gastkemper. Hij vindt de klimatologische voorspellingen te vaag voor dure ingrepen en zegt: “We komen begin volgend jaar waarschijnlijk met een voorstel voor onderzoek naar de gevolgen van klimaatverandering voor de riolering”. De daadkracht spettert ervan af. Wat een brok dynamiek blijkt onze chef droge voeten en kelders te zijn. Dat geeft de dweilende burger vast veel moed. Voorstel tot onderzoek ...!!”

De vele steden en dorpen die blank stonden, de VNG die zegt dat 3,5 miljard euro nodig is voor aanpassingen, berichten als het bovenstaande. Aanleiding genoeg voor een bezoek aan Ede, waar drs. H.J. Gastkemper met Stichting RIONED kantoor houdt.

Is er sprake van wateroverlast?

“Om die vraag goed te beantwoorden, moet je onderscheid maken tussen hinder en schade. Hinder heb je van water dat op straat blijft staan, maar na een uurtje is weggestroomd. Schade ontstaat wanneer water winkels en woningen binnenstroomt, wanneer verkeersgevaarlijke situaties ontstaan doordat putdeksels omhoog komen of tunnels vol water komen te staan.” “In de beleving van het publiek is er overlast wanneer er water op straat staat. Als je ook deze hinder wilt voorkomen, is dat ongelooflijk duur. Wij zeggen dus: “Accepteer de hinder, maar creëer maatregelen voor het veilig en tijdelijk bergen van water op het maaiveld, zodat je zo weinig mogelijk last hebt van dat water en schade kunt voorkomen.”

Verandert de maatgevende bui?

“Dat is een vraag die de vakwereld zich nu moet stellen. Wij moeten een stap zetten naar een benadering waarbij we ook de werking van het bovengrondse deel van het systeem in beeld krijgen. We volgen de klimaatscenario's van het KNMI die zeggen dat bij zomerse buien de maatgevende dagsom (T = tien jaar) toeneemt tot 27 procent in 2050 en tot 54 procent in 2100. Wij interpreteren dat zo dat daarmee ook de intensiteit van de buien evenredig toeneemt. In De Bilt is de jaarlijkse hoeveelheid neerslag met 100 mm toegenomen in de laatste 100 jaar, van 700 naar 800 mm/jaar.” “Omdat rioolstelsels gemiddeld 60 jaar meegaan, met een spreiding van 40 jaar in veenweidegebieden tot wel 100 jaar in het zand, mag je niet achterover gaan zitten,

maar moet je kijken wat voor maatregelen je moet nemen om in de komende jaren die voorspelde veranderingen op te vangen.”

“De extreme buien worden extremer en komen vaker voor. Dat is de kern van de boodschap. We gaan nu uit van één keer per twee jaar water op straat. Als je niets doet, zal dat dus vaker worden en zal de schade toenemen.”

“Er zijn drie lijnen van aanpak, die je naast elkaar moet volgen: je moet meer berging op straat creëren, gebouwen beschermen tegen instromen van water en meer afvoercapaciteit in het watersysteem aanbrengen. Vroeger werden straten als een plat 'bakmodel' ontworpen, met stoepen en drempels. Om reden van gemak, esthetiek, kosten en commercialiteit heeft men dat losgelaten, in winkelstraten waar de straat naadloos overgaat in de winkelvloer, maar ook op woonerven. Gevolg is dat er minder ruimte is voor water en er eerder water naar binnen stroomt. Minimale verschillen in hoogte hebben vaak grote effecten.”

“Daar moet je dus heel goed naar kijken, maar bij voorkeur ook heel pragmatisch en heel individueel mee omgaan. Waar ging het nog goed, waar fout? Wat kan ik eraan doen, hoe kan ik voorkomen dat het water bij een nog iets zwaardere bui wel naar binnen stroomt?”

Zijn onze rioolstelsels goed?

“Om die vraag te beantwoorden, moet je eerst zeggen waarvoor je riolering nodig hebt. Dat zijn de opvang en afvoer van overtollig hemelwater, de afvoer van vuilwater en de afvoer van overtollig grondwater. Bij de Tweede Kamer ligt een voorstel voor een wet Verankering en Bekostiging Gemeentelijke Watertaken, een wetsvoorstel van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Die wet regelt de nieuwe rioolheffing en geeft ook een herdefinitie van de gemeentelijke rioleringstaken. Dat is de afvoer van biologische afbreekbare afvalstoffen naar de rwzi. Voor regen- en grondwater is de burger primair zelf verantwoordelijk. Daarna komen de overheden. De gemeente heeft de zorgplicht voor de afvoer van hemelwater dat de burger redelijkerwijs niet zelf in de bodem kan infiltreren én voor de afvoer van grondwater dat structurele overlast bezorgt. Deze taak voert de gemeente overigens samen met het waterschap uit. Voor het voorkomen van incidentele overlast is de burger verantwoordelijk. Zo moeten gebouwen, aan alle zes zijden, waterdicht zijn. Niet alleen het dak, ook de onderkant.”

Verandert er daardoor iets?

“De benadering is anders. Het zoveel mogelijk gescheiden houden van vuil en schoon water is uitgangspunt. Regenwater is in principe schoon. Afhankelijk van het soort verhard oppervlak waar het op valt, kan het regenwater direct in de sloot of in de bodem gevoerd worden, dan wel na bodempassage,

een lamellenafscheider of een helofytenfilter. Probleem is dat er nog altijd foutieve aansluitingen zijn. Als twee procent van het afvalwater onjuist aangesloten wordt, is de belasting van oppervlaktewater daardoor op jaarbasis even groot als door de vuilast uit overstorten. Wel is de ene belasting continu, de andere incidenteel. Meer afkoppelen geeft minder water op de rwzi en ook minder overstortwater. Overstorten blijven echter wel nodig. Bij extreme buien kun je niet zonder overstorten, als je water op straat wilt voorkomen. Hoe extremer de buien worden, des te meer je die overstorten nodig hebt."

"Afkoppelen lijkt nu de oplossing voor alle problemen, van kwaliteit en kwantiteit. Maar dat is niet zo. Als je het goed wilt doen, moet je ook daar met de toename van intensiteit van buien rekening houden en dus grote capaciteit realiseren in leidingen, in infiltratievoorzieningen, in wadi's en dergelijke. De investering is meestal aanzienlijk hoger dan voor het vervangen van het gemengde stelsel. Het onderhouden en handhaven vraagt ook extra geld."

Zijn er alternatieven?

"Jazeker. Elke gemeente kan en moet zijn eigen beleidskeuze maken. Bezien wat maatregelen opleveren ten aanzien van milieubescherming, waterhuishouding, verrijking van het stadsbeeld en voorkomen van overlast. Alternatieven van afkoppelen zijn het creëren van extra berging, in bakken of in het openbaar groen, extra overstorten en alles wat je verder aan lokale voorzieningen kunt bedenken: bezinkvijvers, rietvelden, helofytenfilters. Maar alles vraagt veel kennis, inzet van mensen en van geld voor onderhoud en instandhouding, goed rekening houden met de lokale omstandigheden."

Hoe is Stichting RIONED ontstaan?

"Stichting RIONED is 20 jaar geleden opgericht als initiatief van een groep mensen die zich zorgen maakten over de vervanging van rioolstelsels. De aanleg van de riolering werd gefinancierd uit de grondkosten of in bestaande situaties uit de verfijningsuitkering. Voor vervanging waren geen reserves opgebouwd. Met de introductie van de OGB, de voorganger van de OZB, was het gemeenten zelfs enige tijd verboden nog langer een aparte rioolbelasting op te leggen. Mensen als Jan Honingh (destijds KOMO), Rob Ywema (Heidemij), Jan Wiggers (DHV) en Wicher Worst (Grontmij) hebben in 1984 het voortouw genomen tot de oprichting van Stichting RIONED, als netwerkorganisatie avant la lettre om aandacht voor dit probleem te vragen. De stichting telt nu bijna 550 organisaties als begunstiger, waaronder 93 procent van de gemeenten, 26 waterschappen, negen provincies en het Rijk én buisleveranciers, aannemers, ingenieursbureaus, reinigingsbedrijven, universiteiten

en hogescholen. Vertegenwoordigers van koepelorganisaties uit al die verschillende sectoren zitten in ons bestuur."

Wat zijn jullie huidige activiteiten?

"Wij hebben een platformfunctie. Wij zijn een kenniscentrum. De VNG en Unie van Waterschappen zijn organisaties die de belangen van overheden behartigen. Wij behartigen de belangen van een toegepast werktein. Wij geven informatie en voorlichting aan het publiek, de pers en de politiek over nut en noodzaak van maatregelen en voorzieningen, over keuzes en kosten. Alles vanuit de inhoud van dit vakgebied. Wij hebben vorig jaar de Nederlandse Rioleringsatlas gemaakt. Daaruit blijkt dat als je voldoende aandacht en geld wilt besteden aan het op peil brengen en houden van de riolering er voor de periode van 2005-2015 een investering van tien miljard euro nodig is: zes miljard voor vervanging, twee miljard voor milieuaanpassingen, één miljard voor afkoppelen en één miljard voor grondwateroverlast. Voor aanvullende kwaliteitsmaatregelen op grond van de KRW en aanvullende kwantiteitsmaatregelen in verband met de klimaatverandering hadden we nog geen bedragen opgenomen. De 3,4 miljard euro die de VNG nu noemt, is wat nodig is om wateroverlast te voorkomen. We moeten nog bekijken welk deel daarvan al in onze tien miljard zat."

Tegen welke waarde moet je die tien miljard euro afzetten?

"De vervangingswaarde van alle rioolstelsels in Nederland bedraagt ongeveer 60 miljard euro. De vervangingsachterstanden zijn in grote lijn ingelopen. Dat is de afgelopen jaren eigenlijk geruisloos gegaan. Daarvoor verdienen de gemeenten een groot compliment. Er zijn alleen nog achterstanden in de veenweidegebieden waar de slappe grondslag grote extra kosten met zich mee brengt en in sommige kleine gemeenten die vervanging opsparen tot een groot pakket ineens. Het rioolrecht is gemiddeld met zeven procent per jaar gestegen. Het tempo van de vervanging zal echter omhoog moeten, omdat de meeste riolen in de jaren 60 en 70 zijn aangelegd. Het rioolrecht zal hierdoor, inclusief inflatie, in de komende tien jaar verdubbelen. Waarom dat nodig is, is goed uit te leggen, maar je moet het wel steeds weer doen. Maar het is onvermijdelijk als we gezond willen blijven en droge voeten willen houden. Dat is de kern van onze boodschap."

Hoe groot is Stichting RIONED?

"Wij zijn een kleine stichting. Er werken negen mensen bij ons, ruim zeven fte. We hebben een omzet van twee miljoen euro per jaar. Het eigenlijke onderzoekswerk

besteden wij uit. Ons werk is voorbereiden, begeleiden en zorgen dat de resultaten goed afgeleverd worden bij de gebruikers. Vooral dat laatste vraagt veel zorg en aandacht. Maar juist daar zijn we voor."

Hoe ben jij op deze stoel gekomen?

"Ik ben bestuurskundige van de TH Twente. Geboren in 1957 in Amsterdam, afgestudeerd in 1984. Tijdens mijn studie ging ik de kant van de ruimtelijke ordening op. Mijn eerste baan was bij de Universiteit van Amsterdam, ik heb daar RO-recht en staats- en bestuursrecht gegeven. In 1987 ben ik bij SGBO, het bestuurskundig adviesbureau van de VNG, gaan werken. In 1990 werd ik de beleidsmedewerker milieu en vervolgens hoofd van de afdeling milieu van de VNG. Per 1 januari 2000 ben ik Hendrik de Beaufort opgevolgd als directeur van Stichting RIONED."

Wat zijn je plannen voor de toekomst?

"Wij gaan door als kenniscentrum voor en door de vakwereld en met het op de kaart zetten van de riolering, bij het publiek en de politiek, via internet, brochures, flyers, voorlichtingsmateriaal, rapporten en cijfermateriaal. Aandachtspunten zijn de stelselkeuze, waarvoor nog veel meer gemeten zal moeten worden, waterkwaliteitseffecten, waarvoor waterschappen veel beter moeten zeggen welke kwaliteit ze willen en bestrijding van wateroverlast, samen met gemeenten en waterschappen. Ik zie veel in samenwerking, veel minder in de vorming van waterketenbedrijven. Ik betwijfel of het voorbeeld van Waternet wordt nagevolgd of uitgebouwd. De riolering is daarvoor te belangrijk voor gemeenten. Het gaat

"Afkoppelen niet de oplossing voor alle problemen"

niet alleen om de afvoer van verontreinigd drinkwater, het gaat vooral om de afvoer van het regenwater. Die taak is functioneel helemaal verweven met de inrichting van de openbare ruimte, de riolering is fysiek verknoopt met de weg door de ligging en de straatkolken en financieel eveneens nauw daaraan gekoppeld doordat 40 tot 65 procent van de kosten van rioolvernieuwing direct betrekking heeft op de weg. Het rioolstelsel is er voor de afvoer van regenwater en gebruikt drinkwater. Alleen als je begint bij het regenwater begrijp je de problemen, oplossingen en denkwereld van de rioleringsbeheerder. Daarom hebben gemeenten een verantwoordelijkheid voor de riolering die te groot is om los te laten."

Maarten Gast